

FRANSA'DA COĞRAFYA DERS KİTAPLARINDA FİZİKİ COĞRAFYA KONULARININ İŞLENİŞİ, UYGULANAN ALİŞTİRMALAR, ETKİNLİKLER VE ÖZELLİKLERİ

(Treating the Physical Geography Subjects with Exercises,
Activities, Features in Geography Textbooks in France)

Dr. Münür BİLGİLİ

e-posta: bilgilimunur@hotmail.com

ÖZET

Fransa coğrafya ders kitaplarında ilk dikkat çeken özelliklerden biri konular fiziki, beşeri ve ekonomik coğrafya olarak ayrı bir sınıflandırmaya gidilmemiştir. Fiziki coğrafya konuları büyük ölçüde insan boyutuyla ele alınmaktadır. İnsanın içinde olmadığı, rol oynamadığı bir coğrafyanın tam olarak coğrafyayı yansıtmadığı düşünülmektedir. Konular işlenirken ağır, ezbere dayalı bir fiziki coğrafya terminolojisi kullanılmazken ilgili terimlerin kısa bir şekilde tanımı yapılmamaktadır. Örneğin, kıyılar konusu işlenirken kıyılarının oluşumu, kıyı türlerinden ziyade kıyılardaki kirlilik, nüfuslanma, kıyılardaki ticaret ve turizm faaliyetleri, kıyılarda sürdürülebilir gelişme ve önemli limanlar gibi açılardan ele alınmaktadır.

Fiziki coğrafya konuları diğer konularda olduğu gibi etkinlik ve alıştırtma çalışmalarıyla desteklenmiştir. Bu çalışmalarda genellikle öğrencilerden ilgili konuyu verilen metinlerden incelemeleri, analiz ve sentez yapmaları ve daha sonra bir sonuca ulaşarak ortaya çözüm önerileri koymaları istenmektedir. Çalışmalarda öğrencilerin dilsiz bir harita üzerinde konuyla ilgili bir lejant oluşturmaları ve lejantta yer alan bilgilerin haritalarda göstermeleri istenmektedir. Bu tür çalışmalar her konu içerisinde yer bulmuştur.

Anahtar Kelimeler: *Fiziki Coğrafya, Fransa, Coğrafya Ders Kitapları, Müfredat*

ABSTRACT

In Geographpy Textbook in France there is no strict classification between Physical, Human, Economic Geography and this is one of the striking features of the textbooks. Physical geography subjects are dealt with human aspect and role. It is considered that without human aspect geography doesn't exactly reflect its nature. Heavy geographic terminology isn't used while treating a geography subject and related terminology given in a box in the page. For instance, treating the subject of coasts, the evolution of coasts and

FRANSA'DA COĞRAFYA DERS KİTAPLARINDA FİZİKİ COĞRAFYA KONULARININ İŞLENİŞİ, UYGULANAN ALIŞTIRMALAR, ETKİNLİKLER VE ÖZELLİKLERİ

coast types are thought beyond the scope of the subject and coastal pollution, and coastal commerce and tourism, sustainable development, dense settlements in coasts are the main aspects while handling the subject.

Physical geography subjects in textbooks supported with exercises and activities. In these exercises, it is wanted for students to examine, analyse, synthesise the related passages and then reach a conclusion by giving possible solutions and suggestions to the subject involved. In the last part of the exercises a blank map given to students to fill in it properly with the help of a legend that constructed by students. These kinds of exercises can be found in every subject in geography textbooks.

Key Words: *Physical Geography, France, Geography Textbooks, Curriculum.*

1.GİRİŞ

Fransa'da ilköğretimin ilk basamağında ders kitapları ücretsiz olup tüm öğretmen ve öğrencilere bu kaynaklar sağlanır. Birçok kaynak kitap ve materyallerde ücrete tabii değildir. Ancak lise kitapları genellikle ücretlidir (Ministère de l'Éducation nationale). Fransa eğitimde genel olarak merkezi bir yapıya sahiptir. Birçok önemli karar Bakanlık tarafından alınmakta ve yerel yönetimler tarafından uygulanmaktadır. Son yıllarda merkezi yapıyı kırmak ve desentralizasyon sürecini hızlandırmak için birçok karar alınmıştır. 1982 yılında Defferre Kanunu olarak bilinen yasaya göre *Komün, Departman ve Bölge'ler* (Fransa'daki küçükten büyüğe doğru yönetim birimleri) yönetsel olarak daha geniş yetkiler verilmiştir. 1983 yılında ise bir başka yasa ile yönetim birimleri arasındaki ilgili yetki ve sorumluluklar paylaştırılmıştır. 2000li yıllarda da bu yöndeki eğilim devam etmiş ve çıkarılan yasalarla yerinden yönetim hızlandırmıştır (<http://media.education.gouv.fr>). Fransız eğitim sistemi merkezi bir yapıya sahip olduğundan okullarda okutulan tüm derslerin müfredat programları Bakanlık tarafından belirlenir. Öğretmenler farklı kitapları kullanabilirler ancak kitapların içeriği müfredata uygun olmak zorundadır. Öğretmenlere yardımcı kaynak seçimlerinde ve öğretim metotlarının uygulanmasında ise daha fazla hareket alanı sağlanmıştır. Fransa eğitim sistemi içerisinde kolej ve lisede ayrı devreler oluşturulmuş ve bu devrelerin amaçları Milli Eğitim tarafından belirlenmiştir. Ayrıca “ana temel (socle commun)” adıyla

bilinen bölümde ise eğitim süreci boyunca öğrencilerin kazanacağı hedefler belirlenmiştir (Eduscol, 2010).

Fransız coğrafya ders kitapları birçok özellik bakımından farklılık gösterir. Öncelikle kitaplar kuşe kağıda basılmıştır. İçerikte yer alan şekil, grafik, tablo, harita ve krokiler oldukça net ve anlaşılır özelliktedir. Kitaplarda özellikle bilgi yüklemesine gidilmemiştir. Genellikle konular kısa bir şekilde açıklanırken konu harita, tablo, resim ve grafiklerle desteklenmektedir. Konular açıklandıktan sonra mutlaka konu bir veya birkaç örnek olay incelemesi (étude de cas), alıştırmaya ve etkinliklerle sonlandırılmaktadır. Örnek olay-durum incelemeleri ele alınırken genelde güncel ve konuyu daha iyi kavratan örnekler üzerinde durulmaktadır. Konuyla ilgili ek tanım verilecekse bu küçük bir bölüm içerisinde ilgili coğrafi terimin tanımı verilerek yapılmaktadır. Konunun merkezinde ilgili tanımlar ve bunların ezberlenmesi yoktur. Bunlar daha çok konuyu destekleyici unsur olarak görülür.

Modern anlamda coğrafya insan ve mekân arasındaki karşılıklı etkileşimleri, etkileri ve bunların sonuçlarını ele almaktadır. 1900lü yılların başında coğrafyadaki determinist yaklaşımlar daha hakim iken 1950li yıllarda bu görüş önemini kaybetmiştir. (Mayhew, 2004:222). Değişen anlayışa uygun olarak birçok ülke coğrafya konularının işlenmesinde değişikliklere gitmiştir. Bu değişiklik özellikle fiziki coğrafya konularının ele alınışında daha iyi gözlemlenmektedir. Aşağıdaki örneklerde Fransa coğrafya ders kitaplarında fiziki coğrafya konularının nasıl ele alındığı ve daha çok hangi özellikler üzerinde durulduğu ayrıntılı olarak açıklanmıştır. Konular kitaplarda ele alınırken kesinlikle fiziki ya da beşeri coğrafya konusu diye bir ayrıma gidilmemekte ve bütün olarak incelenmekte ve konuyla ilgili örneklere yer verilmektedir.

2.DERS KİTAPLARINDA FİZİKİ COĞRAFYA KONULARI VE İŞLENİŞİ

2.1.Dağlar

Fransa coğrafya kitaplarında dikkat çeken ilk unsurlardan biri yukarıda da belirtildiği gibi ders kitaplarındaki konuların fiziki ve beşeri coğrafya konuları diye kesin bir ayrımın olmamasıdır. Coğrafya bir bütün

olarak görülmekte ve konularda fazla akademik kaçabilecek ayırım ve sınıflandırmalardan kaçınılmaktadır. Fiziki coğrafya konuları insan boyutu ile ilişkili olarak ele alınmaktadır. Daha sonra örneklerde de göstereceğimiz gibi ağır fiziki coğrafi terimlerin verilmesi ve bunların ezberlenmesi söz konusu değildir. Coğrafya tam bir sosyal bilim olarak görülmekte ve insan bu disiplinin ayrılmaz bir parçası olarak ele alınmaktadır. Daha önceki yıllarda, uzun dönemler boyunca fiziki coğrafyanın birer alt dalı olarak görülen iklim elemanları, iklim türleri, bitki türlerinin sınıflandırılması, toprak oluşumu ve türleri, jeoloji konuları, iç ve dış kuvvetler konuları tanım ve ezber boyutunda ele alınmamaktadır. Ayrıca jeoloji, toprak, jeomorfoloji, hidroloji gibi bilim dallarına ait birçok konu artık coğrafyanın konusu olarak görülmemektedir. Örneğin, toprak konusunun birçok terimi artık coğrafya içerisinde değildir (Baud ve diğerleri 2008: 482-483). Bu bilim dalları artık bağımsız birer disiplin olduklarından ilgili konular bu bilim dallarına aktarılmıştır. Bu konuların insanla ilgili olan boyut ve özellikleri ise ele alınmaktadır.

Jeomorfolojik özellikler ele alınırken fiziki coğrafya terimleri, bunların oluşumu, sınıflandırılmaları ve jeolojik özellikler gibi açılardan konuya girilmemektedir. Örneğin lise birinci sınıf coğrafya konularından biri dağlardır ve konu “geleneksel ve modern kullanımlar arasında dağlar” başlığı ile girilmiştir (Baboun ve diğerleri, 2006:242-245). Konunun girişinde dağların fonksiyonel özellikleri ve buralardaki yerleşim özellikleri ve nüfus özelliklerinden bahsedilmiştir. Konu ile ilgili olarak girişte dünyadaki dağlar arasında nüfuslanma bakımından zıtlıklar nasıl açıklanabilir? Dağlık alanların kullanımındaki farklılıklar nelerdir? Toplumlar dağlık alanlar üzerinde ne gibi değişiklikler yapmaktadırlar? Dağlık alanlar nasıl korunabilir? Soruları sorulmuştur. Konunun başında konunun nasıl işleneceğinin planlaması verilmiştir. Konuyla ilgili olarak Hindistan'daki bir dağ yerleşmesi ve Alp Dağları'nda yer alan bir kış turizm merkezinin fotoğrafları konmuştur. Daha sonra ise bir dünya fiziki haritasında önemli dağlar gösterilmiştir. Haritanın yanında ise yükseltisi 3000 metreyi geçen dağlar ve dağlık alanlardaki büyük yerleşmelerin nereleri olduğunun gösterilmesi istenmiştir. İlerleyen bölümde dağlardaki dengesiz nüfuslanma ve dağlık alanların insanlar tarafından hangi şekillerde kullanıldığı ele alınmaktadır. Konuyla ilgili olarak dağlardaki aktivitelerin neler olduğu,

yoğun nüfuslu dağlar, dağlık alanlardaki nüfuslanmanın dinamikleri neler olduğu soruları yöneltilmiştir. Konunun ana örnek olay incelemesi olarak Alp Dağları örneği alınmıştır. Konu ele alınırken sayfanın bir kısmında coğrafi terimlerin kısa açıklamasına yer verilmiştir. Örneğin, Alp Dağları bölümünde alpin çayırlar, teras, çıkar çatışması gibi terimler açıklanmıştır. Konuda Alpler ile ilgili ve kullanımı konusunda çeşitli fotoğraflar ve ulaşım ağını gösteren haritalara yer verilmiştir. Konu ele alınırken esas olarak bu dağların turistik değerleri ve ulaşım özellikleri üzerinde durulmuştur (Şekil-1).

Şekil 1: Fransa Lise 1 Coğrafya Ders Kitabı Dağlar Konusu-Alp Dağları Örneği

Alp Dağları konusu ele alındıktan sonra öğrencilere etkinlik ödevi olarak konunun sentezi istenmiştir. İlk bölümde Alp dağlarındaki geleneksel ve modern kullanım şekillerinin farklılıklarının neler olduğu, günümüzde dağların neden çekici noktalardan biri haline geldiği irdelenmiştir. Daha sonra ise Alpler engel mi yoksa bir geçiş noktası mı sorusu yönlendirilmiştir.

Etkinliğin ikinci kısmında ise Alp Dağları üzerindeki insan aktiviteleri, bu aktivitelerin çevreye etkileri ve çözüm önerilerini içeren bir tablo ortaya koymaları istenmiştir. Dağlar ekonomik faaliyetleri, ulaşım özellikleri, turizm özellikleri ve nüfus ve yerleşme dokusu noktalarından ele alınmaktadır. Örnek olay-durum incelemelerinde Alpler, And Dağları, Himalayalar ve Karpat Dağları ayrı ayrı ele alınmıştır. Ancak bu konularla ilgili sorulan sorular konunun nasıl işlendiğini daha iyi ortaya koymaktadır.

Alp Dağları Konusunda Cevaplanması İstenen Sorular:

1. Yüksek kesimlerde turizm amaçlı yapılan düzenlemeleri tasvir ediniz?
2. Fransız Alplerindeki kış turizminin önemi nedir?
3. Val Thoren ve Tignes'de hangi tip turizm merkezleri vardır?
4. Verilen metinden dağların geleneksel kullanımı ile turizm arasındaki bütünselliği gösteriniz?
5. Dağ turizmi sadece kış turizmi ile mi kısıtlıdır? Yaz boyunca dağlarda hangi tip turizm türleri gelişebilir?

Alp Dağları Avrupa için birçok açıdan önemli olması dolayısıyla konu her yönüyle ele alınmıştır. Bu dağlar boyunca yer alan tüm ulaşım ağlarını ve buralardaki yerleşim merkezleri bir fiziki harita üzerinde verilmiştir. Ayrıca grafikler halinde bu dağ sıralarında yer alan ülkelerdeki trafik yoğunluğu ele alınmıştır. Ardından konuyla ilgili öğrencilere alıştırmaya ödevi verilmiştir. Bu ödevde öğrencilerden verilen metinlerle bağlantılı olarak Alp Dağları boyunca geleneksel ve modern aktiviteler ile çevre üzerindeki etkileri sorulmuştur. Alıştırmanın sonunda ise sonuçlar ve çözümlerin ne olabileceği sorgulanmıştır. Özellikle bu son kısım öğrencilerin düşünme, sorgulama ve çözüm noktasında bir sonuca ulaşmalarını gerektirmesi açısından oldukça önemlidir. Böylece öğrencilerden sadece konunun ne olduğu, insanı nasıl etkilediğinin yanı sıra çözüm önerileri konusunda da onlardan çözüm önerileri isteyerek öğrenmeyi gerçekleştirilmektedir. Alp Dağları konunun ana örnek olay

incelmesi idi. Bu örnek olay incelemeden yola çıkarak öğrencilerden konunun bütününi sorgulatan bir çalışma ödevi verilmiştir. Bu çalışma ödevi aşağıda tablo halinde gösterilmiştir. Tablo-1’ da dikkat çeken unsur öğrencilerden örnek olay-durum incelemeleri ve konular arasında bağlantı kurmaları ve bir sentez yapmalarının istenmesidir. Bu sentezin hangi konular ile bağlantılı olarak yapılacağı ise oklarla gösterilmiştir. Böylece Alpler ana örnek durum çalışmasından konunun geneline doğru gidilmekte ve metodolojik olarak tümevarım metodu uygulanmaktadır.

Tablo 1: Ana Örnek Olay-Durum Çalışması ve Dağlar Konusu		
Ana örnek incelemesi	Konular	Örnek-olay
Alplerdeki değişimler nelerdir?	1. Dağlardaki nüfuslanma (sık ve seyrek) 2. Sürekli değişim içerisindeki dağlık alanlar	And Dağlarındaki nüfuslanma nasıldır? Orta yükseklikteki dağlardaki gelişim nasıldır? (Karpatlar örneği)
Alpler turistik açıdan nasıl değerlendirilmektedir?	3. Dağlardaki turistik devrim 4. Dağların korunması ve değerlendirilmesi	Himlayalar ve dağlık alanlardaki turizm
Alpler bir geçiş noktası mı yoksa bir engel mi?	Dağlar bir geçiş noktası mı ya da birer engel mi?	

Dağlar konusunun ikinci bölümünde bu alanlardaki nüfuslanma ele alınmıştır. Nüfuslanmanın özellikleri ve kesintiye uğraması ve bunun nedenleri üzerinde durulmuştur. Verilen bir tabloda kıtalarda yükselti basamaklarına göre kaç milyon kişinin yaşadığı gösterilmiştir. Dağlık alanlardaki nüfuslanma ile ilgili olarak Java adasındaki Merapi Dağı ve buradaki nüfuslanma konusunda yer verilmiş ve dağlık alanlarda yerleşmeyi zorlaştıran jeomorfolojik ve iklimik engellere vurgu yapılmıştır. Dağlık alanlarda görülen önemli değişimler konuyu izleyen diğer bölümde ele alınarak, Himalayalar üzerindeki ekonomik faaliyetler yükselti basamaklarına göre verilmiştir. Bu konuda üçüncü ders “dağlardaki turistik devrim” başlığıyla ele alınmış ve Pireneler örneğine yer verilmiştir. Pireneler’deki ulaşım ağları ve turistik merkezler bir harita ile gösterilmiş ve bu dağlardaki dönüşüm tarihsel boyutuyla incelenmiştir. Bu bölümün dördüncü dersinde ise dağlık alanların korunması gerektiği, milli parklar ve dağlık alanlardaki sürdürülebilir

gelişme üzerinde durularak bu bölgelerdeki canlı türü zenginliğine vurgu yapılmıştır.

Konunun ilerleyen bölümlerinde dünyadaki önemli dağlar ve buradaki nüfus ve yerleşme özellikleri, ulaşım ve ekonomik faaliyetler üzerinde durulmuştur. Konu ele alınırken Güney Amerika'daki And Dağları, Asya'daki Himalayalar, Balkanlardaki Karpatlar örnekleri üzerinde durulmuştur. Bu dağ örneklerinden sonra bir kış turizm merkezi olan Avoriaz (Haute-Savoie) örneğine yer verilmiştir. Bu merkezin fotoğraf ve haritası verilerek öğrencilere bir alıştırmaya ödevi hazırlamaları istenmiştir.

Konunun sonunda Fransa'nın üniversiteye giriş sınavı sayılan Bakalorya sınavına yönelik bir çalışma verilmiştir. Bu çalışmada öğrencilerden etaplar halinde önce konuyu analiz etmeleri, problemi ortaya koymaları, bir plan oluşturmaları ve daha sonra bir sonuca varmaları ve bunu yazılı olarak sunmaları istenmektedir. Konunun en sonunda ise öğrencilere bir dilsiz harita verilmekte ve bir lejant oluşturularak ilgili yerlerin haritada göstermeleri istenmektedir.

2.2.Kıyılar

Bu bölüm "Kıyılar, Çekici Alanlar" başlığıyla verilmiştir. Konunun hemen girişinde İtalya kıyılarının iki fotoğrafı ile bir dünya haritası üzerinde kıyılardaki önemli yerleşim merkezleri, yoğun, orta ve seyrek nüfuslanmış kıyıları gösteren bir dünya haritası konmuştur. Bir sonraki haritada ise dünyadaki önemli boğaz ve kanallar, büyük limanlar, petrol alanları, balıkçılıktaki önemli sahalar ve başlıca denizyollarını gösteren başka bir haritaya yer verilmiştir. Haritaların sade, büyük ve renkli olması haritaların okunması açısından oldukça yararlıdır. Konuda ana örnek-olay incelemesi olarak Japonya kıyıları ele alınmıştır. Bu kıyılardaki değişim harita, fotoğraf ve şekillerle ayrıntılı olarak gösterilmiştir.

Coğrafi terimler bölümünde denizel cephe, megapol, bir Japon hızlı treni olan Shinkansen terimlerine yer verilmiştir. Japon kıyılarındaki kirlilik, buna bağlı olarak görülen hastalıklar ve aşırı nüfuslanma konuları üzerinde durulmuş ve konuyla ilgili çeşitli metinlere yer verilmiştir. Bu metinlere göre öğrencilere şu sorular yöneltilmiştir;

Büyük şehirler üzerinde etkili olan doğal riskler nelerdir?

Büyük şehirlerde insan faaliyetlerine bağlı olarak görülen riskler nelerdir?

Japonya için kıyısal çevre neden hayati derecede önemlidir?

Çevredeki bozulmalara karşın alınan önlemler nelerdir?

Alınan bu önlemlerin sonuçları nelerdir?

Bu soruları öğrencilerin belirtilen metinlerden çıkarımlar yaparak cevaplamaları istenmektedir. Daha sonra ise konunun sentezine geçilmiş ve verilen tablodan öğrencilerin konunun bütünüyle ilgili bir değerlendirmeye varmaları istenmiştir. İzlenen yöntem konunun öncelikle genel olarak ele alınması, oradan ana örnek-olay incelemesine geçilmesi ve oradan da konunun tümüyle ilgili çıkarımlara varılması şeklindedir. Daha sonra ise dünyadan çeşitli örneklere yer verilmektedir (Tablo-2).

Ana örnek incelemesi	Konular	Örnek-olay
Megapol, Japonya'nın kalbi	1. Şehirleşmiş ve yoğun nüfuslu kıyılar	Avrupa'nın kuzey kıyıları ve Rotterdam örneği
Büyük oranda değişime uğramış bir kıyı	2. Beslenme açısından kıyılar	Aşırı nüfuslanmış bir ada topluluğu; Maldivler
Tehdit altında bir çevre	3. Ticaret ve sanayi faaliyetlerinin yoğunlaştığı kıyılar	Turizm faaliyetleri nedeniyle tehdit altındaki Ré Adası
	4. Büyük turizm alanları olarak kıyılar	
	5. Kıyılar için nasıl bir sürdürülebilir gelişme?	

Kaynak: Géographie Séconde, Alain Joyeux

Konuların en sonunda ise yine Bakalorya sınavına yönelik konuyla ilgili bir çalışmaya yer verilmektedir. Bu çalışmalarda kesinlikle öğrencilerden konuyu harita üzerinde göstermeleri ve daha sonra yorumları ve çıkarımlarda bulunmaları beklenmektedir. Çalışmalardaki bölümler etap olarak adlandırılmakta ve sistematik bir şekilde sürdürülmektedir.

Diğer derslerde olduğu gibi coğrafya ders kitaplarında da mutlaka her bölüm sonunda Bakalorya çalışmalarına yer verilmektedir. Üniversiteye giriş sınavı olarak nitelenebilecek olan Bakalorya sınavına

hazırlanma liselerde yapılmakta ve bu sınav için özel kuruluşlar bulunmamaktadır. İsteyen öğrenciler belirli liselerde eğitimi verilen üniversiteye geçişe hazırlayan sınıflara kaydolabilmektedirler.

Yukarıdaki tabloda ana örnek olay durum incelemesi ele alınırken konular ve örnekler arasında nasıl bir bağ kurulacağı oklarla gösterilmiştir. Bu bağ kurarken yaralanacakları metinler ve sayfaları da ayrıca yer almaktadır. Ana örnek olay incelemesi konunun bütünü anlamaya yönelik bir çalışmadır ve bu nedenle konuda “ana örnek olaydan bölümün tümüne doğru” başlığı kullanılmıştır.

Ana örnek olay incelemesinden sonra ilk ders konusu olarak kıyılardaki nüfuslanma ve kentleşme ele alınmıştır. Önemli kıyı şehirleri grafik, fotoğraf ve şekillerle gösterildikten sonra kıyılardaki ekonomik faaliyetlere geçilmiştir. İkinci dersin konusunda balıkçılık, üçüncü dersin konusu olarak kıyılardaki ticari faaliyetler ve sanayileşme hareketlerine ayrılmıştır. Burada örnek olarak Fransa'daki Le Havre limanı incelenmiştir. Dördüncü ders konusu ise kıyılardaki turistik faaliyetlerdir. Fransa ve Fransa'nın denizaşırı topraklarındaki turistik destinasyonlar haritalar eşliğinde gösterilmiştir. Beşinci dersin konusu ise kıyılardaki sürdürülebilir gelişmedir. Bu bölümde kıyıların yanı sıra büyük göllerdeki ekolojik bozulmalar, su kirlilikleri, evsel ve sanayi atıklarının etkileri üzerinde durulmuştur. Bu konudaki ulusal ve uluslararası anlaşmalar ile konunun hukuki boyutuna geçilmiştir.

Diğer örnek olay incelemelerinde Avrupa'nın kuzey kıyıları ele alınırken Rotterdam örneği üzerinden gidilmiştir. Rotterdam limanı ile ilgili olarak alıştırma bölümünde verilen dokümanlara bağlı olarak öğrencilere şu sorular yöneltilmiştir: Bu kıyının önemini nasıl açıklarsınız? Rotterdam limanının gelişme aşamaları ve önemi nedir? Rotterdam limanındaki düzenlemeler ve faaliyetler nelerdir? Rotterdam limanını iyileştirmek için yapılan düzenlemeleri nasıl açıklarsınız? Rotterdam limanından hangi ürünlerin geçişi daha çok yapılmaktadır? Bu sorularla öğrencilerin konuyu analiz etmeleri istenmiştir. Diğer örnek olay incelemesi olarak Maldivler ele alınmış, adalardaki turistik faaliyetler ile yoğun nüfuslanma üzerine vurgu yapılmıştır. Son örnek olay incelemesinde Fransa'nın Atlas Okyanusu kıyısındaki turistik Ré Adası ve çevre sorunları ele alınmıştır. Fransa'nın Akdeniz kıyısındaki Le Grau-du-Roi limanı incelendikten sonra Bakalorya sınavında yönelik

bir çalışmayla konu sonlandırılmıştır. Bakalorya çalışması yine etaplar halinde olup bir dünya haritası üzerinde önemli kıyı şehirleri ve limanların çalışılmasına ayrılmıştır. Harita çalışmalarında öğrenciler mutlaka bir lejant oluşturmakta ve ilgili yerleri harita üzerinde işaretlemektedirler.

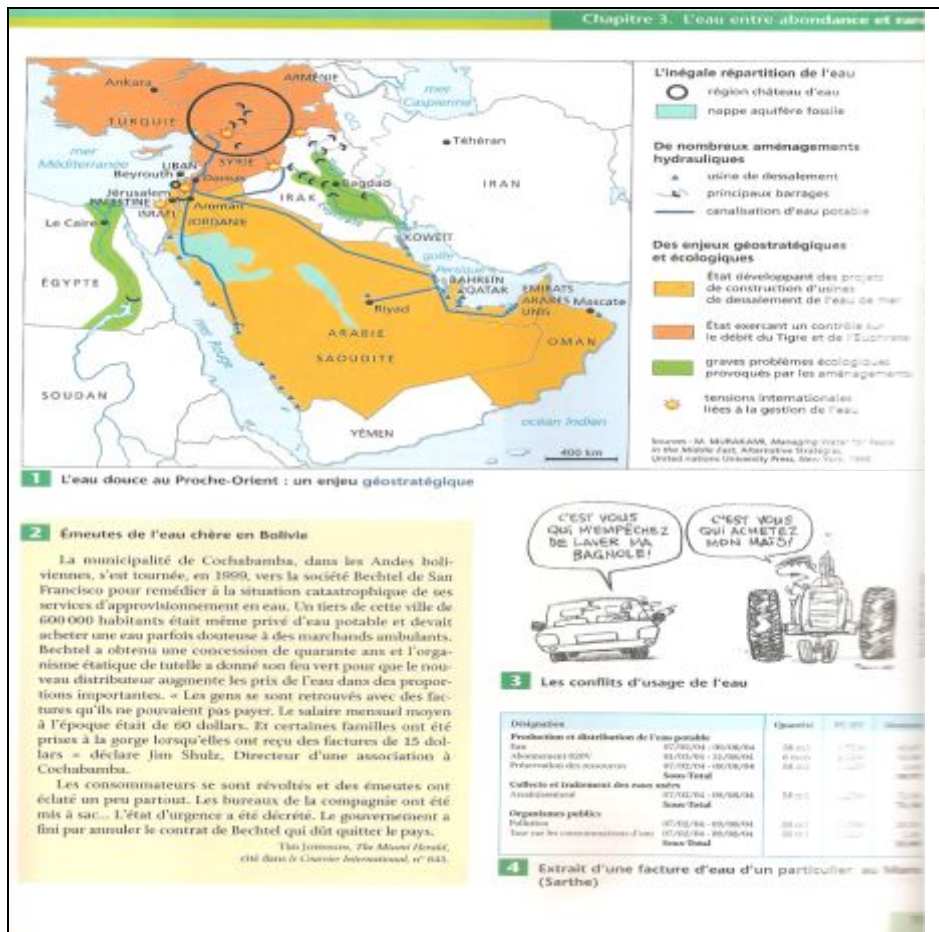
2.3.Sular

Bu konu “bolluk ve kıtlık arasında su” başlığı adı altında verilmiştir. İlk sayfadaki fotoğrafların ardından dünyada kişi başına kaç m³ su düştüğü bir harita üzerinde gösterilmiştir. Haritada ayrıca dünyadaki önemli akarsulara yer verilmiştir. Bir sonraki dünya haritasında ise ülkelere göre bir yılda kişi başına kaç m³ su tüketildiği gösterilmiştir. Bu iki haritayla ilgili olarak öğrencilere yorumları istenen sorular yöneltilmiştir. Konunun ana örnek olay incelemesi Hindistan, Pakistan, Bangladeş ve Nepal gibi ülkelerin yer aldığı Muson Asya’sı olarak belirlenmiştir. Muson Asya’sında suyun kontrolü, muson yağmurları ve tarımsal üretimdeki etkileri üzerine durulurken öğrencilere şu sorular yöneltilmiştir: Muson Asya’sında su daha çok hangi amaçlarla kullanılmaktadır? Taraçalandırılmış pirinç tarlalarında ne gibi düzenlemeler gereklidir? Bölgede tarımda makineleşmedeki problemler nelerdir? Bölgede görülen sellerin sonuçları nelerdir? Seller için öngörülebilir çözüm önerileri nelerdir? Tarımsal üretimde suyun coğrafi dağılımında rolü nedir?

Konunun ilerleyen bölümünde suyun jeostratejik önemi üzerinde durulduktan sonra ana örnek durum incelemesinin sentezine geçilmiştir. Birinci dersin konusu içilebilir suyun dengesiz dağılımına verilmiştir. Küresel ısınmanın sonuçları ve su kaynakları üzerindeki etkileri verildikten su döngüsü şema şeklinde gösterilmiştir. Konuda su ve buharlaşma konusu, iklimlere göre grafik halinde ele alınırken, konuda coğrafi terimler kısmında su döngüsü, debi, sera etkisi, muson gibi terimler açıklanmıştır. Dersin ikinci konusu olarak yerleşmeler üzerine suyun önemi ve etkileri, üçüncü dersin konusu ise suya olan ihtiyacın giderek artması ve kullanım şekilleri üzerinde durulmuştur. Dördüncü dersin konusu olarak “su, dengesiz paylaşımı ve tehdit altında” başlığıyla verilmiştir. Beşinci dersin konusu ise neden ve nasıl sürdürülebilir bir su yönetiminin sağlanabileceğidir. Bu bölümde suya bağlı olarak meydana gelen uluslararası anlaşmazlıklar ve çatışmalar üzerinde durulmuştur.

FRANSA'DA COĞRAFYA DERS KİTAPLARINDA FİZİKİ COĞRAFYA KONULARININ İŞLENİŞİ, UYGULANAN ALIŞTIRMALAR, ETKİNLİKLER VE ÖZELLİKLERİ

Konuda suya bağlı çatışmalar ve ekolojik sorunlar kısmında Türkiye, Suriye, Mısır, Suudi Arabistan, Umman, Ürdün, İsrail, Birleşik Arap Emirlikleri, Bahreyn ve Katar gibi ülkeler hidrografik özellikleri gösteren bir haritayla ele alınmıştır (Şekil-2).

Kaynak: Géographie Seconde, Alain Joyeux

Şekil 2: Fransa Lise 1 Coğrafya Ders Kitabı Sular Konusu

Konuyla ilgili örnek olay incelemesinde Nil Nehri, bu nehir havzasında yapılan barajlar, diğer çevresel düzenlemeler ile akarsu havzasındaki ekolojik sorunlara önem verilmiştir. Diğer örnek olay incelemesinde Orta Asya Türk Cumhuriyetleri su sorunu ele alınırken

“vaha” terimi üzerinde durulmuştur. Aral Gölü’ndeki küçülme ve sonrasında yaşanan ekolojik felaket konunun diğer bölümünü oluşturmuştur. Başka bir örnek olay incelemesinde Amerika Birleşik Devletleri’ndeki Kolorado Nehri ve havzasındaki değişim ve düzenlemeler üzerinde durulduktan sonra akarsu havzalarındaki giderek artan nüfuslanmaya dikkat çekilmiştir. Ayrıca müfredat programına göre öğrencilerden gelişmişlik düzeyi ve zenginlik ile su kıtlığı ve zenginliği arasında bağ kurmaları istenmektedir (Eduscol, 2010).

Şekil-2 de konuyla ilgili olarak Türkiye ve Ortadoğu’daki akarsu önemli akarsular, su kanalları, su nedeniyle çatışma yaşanan bölgeler, önemli barajlar ve suyla bağlantılı olarak yaşanan ekolojik sorunları gösteren bir harita verilmiştir(Şekil-2). Aynı sayfada su kullanımında yaşanan çatışmaları betimleyen bir karikatüre yer verilmiştir. Konunun ilerleyen bölümünde çeşitli tipteki grafiklerin okunması ve yorumlanması istenmiştir. Kişi başına düşen içilebilir su miktarı, su tüketimi, su kullanım fiyatlarındaki artışlar ve sektörlere göre suyun kullanımı gibi konulara ayrılmıştır. Son bölümde Bakalorya sınavında yönelik olarak öğrencilerden Muson Asya’sındaki dilsiz bir haritada bir lejant ve kroki oluşturmaları istenmiştir. Bakalorya sınavında sorulan coğrafya soruları ile derslerde ele alınan coğrafya konuları ve yazılı sınavları arasında tam bir paralellik vardır. Bu nedenle öğrenciler okuldaki sınavlar ile Bakalorya sınavı arasında çok farklı bir yaklaşımla karşılaşmamaktadırlar. Bu yaklaşım bütün fiziki coğrafya konularında görülen yaklaşımdır.

2.4.İklim

Fransız ders kitaplarında iklim konusu klasik bir anlayışta ele alınmamaktadır. Yani iklim elemanları, bunların açıklanması ve dünyada görülen başlıca iklim tipleri metodolojisi izlenmemektedir. Örneğin, sular konusu içerisinde dünyadaki yağışlı ve kurak alanlar alınırken ayrıca bunların sonuçları üzerine yoğunlaşılır. Yağışların ekonomik faaliyetler üzerindeki etkileri, suya bağlı meydana gelen uluslararası çatışmalar, su kıtlığının yol açtığı sağlık problemleri konunun önemli noktalarıdır. Böylece iklim konusunun bir bölümü burada ele alınmıştır.

İklimle ilgili meydana gelen doğal afetler ve sonuçları ise yine ayrı bir bölüm içerisinde ele alınmaktadır. Bu bağlamda doğal afetler ve bu afetlere insanoğlunun verdiği tepki ele alınır. Özellikle ülkelerin

gelişmişlik düzeyleri ile doğal afetlere verilen cevap arasındaki ilişkiler üzerinde durulup, konu örnek-olay incelemeleriyle işlenmektedir. Ayrıca dağlar konusunda da yer şekilleri ve iklim arasındaki bağlantıya dikkat çekilmiştir. Burada yükselti ve dağların uzanışının iklim üzerindeki etkilerine yer verilmiştir. İklim konusu klasik anlamıyla bir fiziki coğrafya konusu olarak görülmemektedir.

İklim konusuyla ilgili lise birinci sınıf ders kitabının sonunda çeşitli haritalara yer verilmiştir. Örneğin, bu kitabın son bölümünde dünyadaki belli başlı iklim zonları haritası, dünya Ocak ve Temmuz ayı sıcaklık ortalamaları haritaları, dünyada yağışın ve bitki örtülerinin dağılışı haritaları verilmiştir. Haritalar büyük boyutlu ve yorum yapmaya elverişli, net bir şekilde verilmiştir. Ancak iklim tipleri ve özellikleri hakkında geniş bilgiler ve açıklamalar yapılmamıştır. Lise ikinci sınıf müfredatında en önemli konu Fransa'dır. Bu konu içerisinde Fransa'da doğal koşullar ve bu koşulların iklim, çevresel, ulaşım ve ekonomik faaliyetlere olan etkileri üzerinde durulmuştur. Ancak iklimin genel özelliklerinin açıklanmasından ziyade insan faaliyetlerine olan etkileri ele alınmıştır. Bu özellik sadece iklim konusunda değil, fiziki coğrafya konularının tümünde görülen temel bir özelliktir.

Kıyıları konusunda da dolaylı olarak iklim konusu ele alınmıştır. Bu konu içerisinde kıyılardaki turizm faaliyetleri incelenirken, belirli turizm alanlarının belirli iklim bölgelerinde yoğunlaştığına dikkat çekilmektedir. Fransa ve dünyadaki belirli turizm destinasyonları örneklerine yer verilirken iklimin etkisi üzerinde durulmuştur. Ayrıca dağlar konusu içerisinde de kış turizmi ve iklim arasındaki ilişkiye dikkat çekilmiştir. Görüldüğü gibi iklim konusu geniş bir şekilde bir bölüm içerisinde ele alınmaktan ziyade konulara göre parçalar şeklinde ele alınmıştır. Ancak konular ele alınırken salt iklimik terimler üzerinde durulmamıştır. Bu terimler genelde bir kutucuk içerisinde konu ile ilgili terimler başlığı altında ele alınmaktadır. Sıcaklık, yağış, basınç, rüzgâr, akıntılar, iklim tipleri konularında ağır akademik bir açıklamaya gidilmesinden ziyade, konu daha çok haritalarla ele alınmıştır.

3.SONUÇ

Yukarıdaki açıklama ve örneklerde görüldüğü gibi Fransa'da okullarda okutulan coğrafya ders kitaplarında fiziki coğrafya konularının ele alınışı oldukça farklıdır. Bizim kendi ders kitaplarımızda gördüğümüz yaklaşım ve işleyiş arasında önemli metot ve yaklaşım farklarının olduğu dikkat çekmektedir. İlk olarak konular ele alınırken fiziki, beşeri ve ekonomik coğrafya konuları gibi ayrımlara gidilmemektedir. Disiplin bir bütün olarak görülmektedir. Konular ele alınırken ağır bir coğrafi terminolojiden kaçınılmaktadır. Gerekli görülen terimler bir kutu içerisinde ilgili sayfada kısa bir şekilde açıklanmaktadır. Ancak bu terimler direkt sınav soruları olarak öğrencilerin önüne gelmemektedir. Fiziki coğrafya konularında diğer konularda olduğu gibi ilk olarak konuya genel bir bakışla başladıktan sonra ana örnek-olay incelemesi ve diğer örnek olaylara geçilmektedir. Her çalışma mutlaka alıştırma ve etkinliklerle desteklenmektedir. Alıştırmalarda en dikkat çeken unsur öğrencilerden ilgili konuda problemi ortaya koymaları, sentez ve analiz yapmaları ve en sonunda bir çözüme varmaları istenmesidir. Bu uygulama öğrenciyi düşünmeye sevk ettiğinden öğrenme süreci de daha sağlıklı ilerlemektedir.

Coğrafyada son yıllarda görülen değişim ve anlayış farkı Fransa'da coğrafya ders kitaplarında da yer bulmuştur. Örneğin, toprak ve kıyıları konusunda yukarıda da görüldüğü gibi insan boyutu ve etkileriyle el alınmaktadır. Aynı şekilde insanın doğa, mekan, kara veya çevre dediğimiz toprak parçası üzerindeki etkileri üzerine de vurgu yapılmaktadır. Konular ele alınırken insan mutlaka bu olayların bir yerinde yer almaktadır. Örneğin, su konusu ele alınırken üzerinde durulan temalar: su kirliliği, su bolluğu ve kıtlığı, suya bağlı olarak yaşanan uluslararası çatışmalar, suyun kullanım şekilleri, suyun yeryüzünde dengesiz dağılımı, su fiyatlarındaki artış gibi açılardan ele alındığı görülmüştür. Bu nedenle konuda uzun uzun akarsu ve yeraltı suları terimlerine girilmemiştir. Çünkü bu terminolojinin artık büyük ölçüde Hidrografya bilimine ait olduğu ve coğrafya sadece kendini ilgilendiren bölümüyle ilgilenmesi gerekliliği konular işlenirken açık bir şekilde görülmektedir.

Fiziki coğrafya konularında dikkat çeken bir diğer unsur ise verilen alıştırma ve etkinlik ödevlerinin yapısıdır. Konular örnek olay

incelemeleri ile desteklendikten sonra alıştırma ve etkinliklerle bütünleştirilmektedir. Ana örnek olay incelemesinden ilgili bölümün tümü hakkında bir sonuca ulaşılmaktadır. İzlenen metot büyük ölçüde tümevarımdır. Öğrenci, ana örnek olay çalışmasından genel sonuç ve yargılara varmaktadır. Ancak bu yargılara varırken ortaya koyduğu nedenler ve sonuçlar arasındaki bağlantıyı doğru bir şekilde kurması gerekmektedir. Konulardaki alıştırma ve etkinlik bölümlerinde kesinlikle çoktan seçmeli ve doğru-yanlış ifadelerine yer verilmemektedir. Bu uygulamalar büyük ölçüde ezber olarak görüldüğü ve öğrenime katkısının fazla olmadığı düşünüldüğünden müfredat programlarında ve ders kitaplarında yer almamaktadır (Bilgili, 2011: 227).

Fiziki coğrafya konuları ele alınırken bir diğer özellik ise konular grafik, şekil harita ve fotoğraflarla desteklenmiştir. Harita ve grafikler oldukça net ve anlaşılır olduğundan konuya büyük katkı sağlamaktadır. Ayrıca etkinlik çalışmalarında kesinlikle dilsiz bir haritanın çalışılması, lejant oluşturulması ve kroki çalışmalarına yer verilmektedir. Fiziki coğrafya konuları diğer konularda olduğu gibi uygulamalı bir şekilde ele alınmaktadır. Aslında öğrenci fiziki coğrafya konuları ele alınırken bu konunun coğrafyanın hangi dalıyla ilgili olduğundan ziyade insanla ilişkisini görmektedir. Grafik ve şekillerde verilenler kesinlikle sınavlarda olduğu gibi sorulmamaktadır. Fiziki coğrafya konularında öğrencilerde anlamayı zorlaştıracak ve ezbere dayalı olan tablo ve aşırı bir sınıflandırmadan kaçınılmıştır. Konular genelde geniş bir bakış açısıyla yapılandırıcı bir yaklaşımla sunulmaktadır.

Fransız coğrafya ders kitaplarında örnek olay-durum incelemelerine geniş yer verilmesini temel nedeni olarak örnek olay incelemelerinin olayları ve olguları somut hale getirerek öğrenmeyi kolaylaştırması olarak gösterilmektedir. Soyuttan somut düzeye geçmede örnek durum incelemeleri bir araç olarak görülmektedir. Her çalışmada mutlaka 2-3 civarında örnek olay-durum incelemesi yer almaktadır (Eduscol, 2010). Ayrıca çevrenin korunması, sosyal gelişme için sürdürülebilir gelişme konusu fiziki coğrafya da dâhil olmak üzere hemen her konuda kendine yer bulmaktadır (Ministère de l'Éducation nationale, 2010). Sürdürülebilir gelişme ile fiziki coğrafya konuları arasında kuvvetli ilişkilendirmeler yapılmaktadır. Ayrıca müfredatta gelişmeden sürdürülebilir gelişmeye 7-8 saat ayrılması öngörülmüştür. Bu konuda gelişme, gelişmedeki eşitsizlikler, insanlar ve toplumlar

arasındaki eşitsizliklerin azaltılması konusuna vurgulanmıştır (Eduscol, 2010). Tabii ki sürdürülebilir gelişmenin odak noktasında insan, toplumlar ve faaliyetleri yer almaktadır.

KAYNAKLAR

- Baboun, A., D., Balby, Bidron, J., H., Chemin, A., Gasnier, A., Gaudin, C., Joyeux, A. Martinez, G., Prost, F. (2006). Géographie 2. Hachette Education, Paris, S. 242-245.
- Baud, P., Bougeat, S., Bras, C. (2008). Dictionnaire de Géographie, 4. Edition Hatier, Paris.
- Bénichi, R., Champigny, D., Giroto, D., Marseille, J., Scheibling, J. (1999).
- Bilgili, M. (2011). Basılmamış Doktora Tezi, Fransa'da İlk Ve Orta Dereceli Okullarda Coğrafya Eğitim Ve Öğretiminin Müfredat, Metot ve Araç-Gereçler Açısından Değerlendirilmesi, S.227.
- Eduscol (2010). L'étude de cas en géographie – classe de seconde, http://media.eduscol.education.fr/file/lycee/74/1/LyceegT_R_ressources_HGEC_2_Geo_02_EtudCasGeo_148741.pdf, internet adresinden 22.10.2011 tarihinde alınmıştır.
- Eduscol (2010). Question au choix: L'eau, ressource essentielle, http://media.eduscol.education.fr/file/lycee/74/7/LyceegT_R_ressources_HGEC_2_Geo_05_T2EauRess_148747.pdf, internet adresinden 14.10.2010 tarihinde alınmıştır.
- Eduscol (2010). Question obligatoire: Du développement au développement durable, http://media.eduscol.education.fr/file/lycee/74/3/LyceegT_R_ressources_HGEC_2_Geo_03_TintroEnjxDvptDur_148743.pdf, internet adresinden 22.10.2011 tarihinde alınmıştır.
- Géographie 3. Le monde d'aujourd'hui. Nathan Edition, Paris. S. 245-248.
- Mayhew, S. (2004). Oxford Dictionary of Geography, Oxford University Press, Third Edition, 221-222.

FRANSA'DA COĞRAFYA DERS KİTAPLARINDA FİZİKİ COĞRAFYA KONULARININ İŞLENİŞİ, UYGULANAN ALIŞTIRMALAR, ETKİNLİKLER VE ÖZELLİKLERİ

- Ministère de l'Éducation nationale, Les niveaux et les établissements d'enseignement <http://www.education.gouv.fr/cid213/l-ecole-elementaire-organisation-programme-et-fonctionnement.html> internet adresinden 20.07.2011 tarihinde alınmıştır.
- Ministère de l'Éducation nationale, Décentralisation et enseignement – dossiers documentaires - <https://mentor.adc.education.fr> , internet adresinden 23.07.2011 tarihinde alınmıştır.
- Ministère de l'Éducation nationale, Eduscol (2010). Le développement durable, fil conducteur du programme de géographie de seconde, http://media.eduscol.education.fr/file/lycee/73/9/LyceegT_Ressources_HGEC_2_Geo_01_DvptDur_FilConducteur_148739.pdf, internet adresinden 27.10.2011 tarihinde alınmıştır.
- Ministère de l'Éducation nationale, Eduscol (2010). Histoire-géographie-éducation civique-ECJS, <http://eduscol.education.fr/cid52286/ressources-pour-la-classe-de-seconde.html>
- Ministère de l'Éducation nationale, Eduscol (2010). Grilles de références pour l'évaluation et la validation des compétences, Socle Commun, <http://eduscol.education.fr/cid53126/grilles-de-references-socle-commun.html>, internet adresinden 24.10.2011 tarihinde alınmıştır.